

Makale Geliş Tarihi | Received: 12.12.2022
Makale Kabul Tarihi | Accepted: 08.02.2023

E-ISSN: 2148-9327
http://dergipark.org.tr/kilikya
Araştırma Makalesi | Research Article

QUINE'IN ÇEVRE-MERKEZ MODELİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Tolgahan TOY*

Öz: Mantıkçı pozitivism, inançlarımızı olgusal olanlar ve seçtiğimiz dile dair olanlar olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Sayı sistemleri, fizikalist bir dil, vs. dünya üzerine konuşabilmek için seçtiğimiz dillerdir. Bu diller aracılığı ile olguları, dış dünyayı ifade etmekteyiz. Olgulara dair yargılarımız sentetik olarak sınıflandırılmaktadır. Mantıkçı pozitivistler, seçtiğimiz dillerle ilgili olan önermeleri ise analitik olarak sınıflandırmaktadırlar. W.V.O. Quine, bu ayrımın temelsiz olduğunu iddia ederek, inançlarımızın dilsel/olgusal diye sınıflandırılmadığı bütünsel bir model geliştirmiştir. Ancak, Quine'in modelinde analitik sentetik ayrımını çağrıştıran başka bir ayrım bulunmaktadır: çevre-merkez ayrımı. İnançlarımızın bir kısmı olgularla doğrudan temas halindeyken, diğerleri ağın görece kapalı bir noktada yer almaktadırlar. Gila Sher, Quine'in modelinden analitik sentetik ayrımını tamamen çıkarmanın yolunun modeli dinamik bir hale getirmek olduğunu iddia etmektedir. Dinamik modelde, önermeler bağlama göre ağın farklı noktalarında konumlanmaktadır. Çalışmamızda, çevre-merkez eksenli olmayan alternatif bir model önerilmektedir. Diğer bir ifadeyle, önerdiğimiz modelde, ağda bulunan inançların arasında, dış dünyayla etkileşimleri açısından, bir fark bulunmamaktadır. Modelimiz iki açıdan çevre-merkez eksenli modelden daha avantajlı durumdadır. Birincisi, Quine'in karşı çıktığı analitik sentetik ayrımının hiçbir şekilde izlerini taşımamaktadır. İkincisi, Quine'in pragmatizm teziyle daha uyumludur.

Anahtar Kelimeler: Quine, Analitik Sentetik Ayrımı, Bütünselcilik, İnanç Ağı, Pragmatizm

A REVIEW OF QUINE'S CENTER-PERIPHERY MODEL

Abstract: Logical positivism divides our beliefs into two groups, factual ones and those about the language we choose. A number system, a physical language, etc. are the languages that we choose. We talk about the world in these languages. According to logical positivists, these judgments are synthetic. On the other hand, we make judgments about the languages and frames that we choose. Logical positivists regard these judgments as analytic. For Quine, the analytic-synthetic distinction is untenable. He introduces a holistic model in which beliefs are not divided into factual and linguistic ones. However, in Quine's model, there is a distinction that evokes the analytic-synthetic distinction: the center-periphery distinction. Beliefs at the periphery are more

* Dr. | Phd.

Bağımsız Araştırmacı | Independent Researcher

tolgahantoyboun@gmail.com

Orcid Id: 0000-0002-7334-9911

Toy, T. (2022). Quine'in Bütünselci Modeli Üzerine Bir İnceleme. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (1), 70-79.

sensitive to experience than the beliefs at the center. To erase the traces of the analytic-synthetic distinction from Quine's model, Gila Sher proposes a dynamical version of the center-periphery model. In the dynamical center-periphery model, beliefs do not have fixed locations. In this work, first, we evaluate Sher's dynamic model. Then, we propose an alternative model, which does not have center-periphery distinction. The model that we propose is more advantageous than the center-periphery model in two respects. Firstly, it completely eliminates the analytic-synthetic distinction. Secondly, our model is more in line with Quine's pragmatism.

Keywords: Quine, Analytic Synthetic Distinction, Holism, Web of Beliefs, Pragmatism

1. Giriş

W.V.O. Quine'in analitik sentetik ayrımına karşı çıkışı felsefe tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Quine'in teziyle birlikte yirminci yüzyılın ilk yarısına damgasını vurmuş olan mantıkçı pozitivist felsefe etkisini yitirmiştir. Metafiziğin anlamsız olduğunu göstermek amacıyla ortaya çıkan mantıkçı pozitivistin yerini bir taraftan metafizik görüşler; diğer taraftan da pragmatist yaklaşımlar almıştır. Analitik sentetik ayrımı önermeleri doğruluk değerlerinin belirlenme biçimine göre iki gruba ayırırken, dilsel olanla olgusal olan arasına bir sınır çekmektedir. Metafiziksel önermeleri anlamsız hale getiren bu ayırım, mantıkçı pozitivistin dayanak noktalarından birisidir. Quine bu ayırımın temelsiz olduğunu belirterek, dünya ile ilgili inançlarımızı anlamak için bütünsel bir model geliştirmiştir.

Quine'in bütünsel modelinde inançlarımızın bir kısmı dünyayla doğrudan etkileşim içerisinde olacak şekilde çevrede konumlanırken, diğerleri de merkezde bulunmaktadır. Çevrede bulunan inançlarımız deneyimlerimizden daha kolay etkilenmektedir. Diğer taraftan, merkezde bulunan bir inancı değiştirmek için daha fazla deneyime maruz kalmamız gerekmektedir. Mesela, mantık bilimine dair bir inancımızı değiştirmemiz, yolda gördüğümüz ışık yansımalarının su olduğuna dair inancımızı değiştirmemizden daha zordur.

Çevre-merkez modeli olarak da bilinen bu modelin analitik sentetik ayrımı ile yakınlığı göze çarpmaktadır. Çevrede bulunan inançların sentetik önermelere, merkezde bulunan inançların ise analitik önermelere karşılık geldiği düşünülebilir. Dolayısıyla, bir taraftan analitik sentetik ayrımına karşı çıkılırken, diğer taraftan çevre-merkez modelini savunmak tutarlı görünmemektedir. Michael Dummett çözümün analitik sentetik ayrımını kabul etmek olduğunu ifade etmektedir (Dummett, 1974, s. 352-353). Gila Sher ise çevre-merkez modelinden vazgeçmeden modeli daha dinamik bir hale getirmenin çözüm olduğunu düşünmektedir (Sher, 1999, s. 509-512).

Bu makalede analitik sentetik ayrımının arka planı tanıtıldıktan sonra, bütünsel bir inanç ağının olabilecek farklı modelleri ele alınacaktır. Bu modellerin ayrımı inançların dünya ile etkileşimi üzerinden verilmektedir. Çevre-merkez modelinin bu modellerden sadece bir tanesi olduğu vurgulanacaktır. Analitik sentetik ayrımını reddeden bir yaklaşım için çevre-merkez eksenli olmayan başka bir bütünsel modelin daha uygun olduğu iddia edilecektir.

2. Analitik Sentetik Ayırımının Reddi

Analitik sentetik ayırımının arkasında dilsel ve olgusal olanı ayırmak yatmaktadır. “Bekarların sayısı artıyor” ve “bekarlar evlenmemiş insanlardır” ifadeleri arasındaki fark bu durumu örneklendirmektedir. İlk ifadenin doğruluğu için istatistiklere bakılırken, ikinci ifadenin doğruluğunu belirlemek için sadece anlamına bakmak yeterlidir. Carnap bu iki ifade biçimini doğruluğu dil tarafından belirlenen ve belirlenemeyen ifadeler olarak iki gruba ayırmaktadır (Carnap, 1947, s. 7-12). Dolayısıyla, dil dünya ilişkisi analitik sentetik ayırımını ortaya çıkarmaktadır.

Öncelikle iki tür analitik önermeden bahsedilebilir. Birincisinde, ifadenin doğruluğu belirlenirken sözdizimsel yapıya bakılması yeterlidir. Mesela, “bütün evlenmiş insanlar evlenmiştir” ifadesinin sözdizimsel yapısı bize bu ifadenin doğru olduğunu söyler. Analitikliğin ikinci türünde ise ifadenin doğruluğunu ifadenin anlambilimsel yapısı belirlemektedir. “Bütün bekarlar evlenmemiştir” ifadesinin doğruluğu ifadenin anlambilimsel yapısına bakılarak saptanmaktadır.

Quine'ın eleştirisinin hedefinde olan ikinci türden analitikliktir. Dolayısıyla, asıl ilgilendiği konu anlamsal/olgusal ayırımının kendisidir. Quine bu ayırımın yanlış olduğunu, ayırımı temellendirebilecek bütün yöntemlerin yetersiz olduğunu göstererek, savunmaktadır. Ayırımı temellendirmek için ilk başvurduğu yer sözlükbilimcilerdir. Sözlükbilimciler “bekar” ve “evlenmemiş” kelimeleri arasındaki ilişkiyi işaret ederek, “bütün bekar insanlar evlenmemiştir” ifadesinin doğruluğunu anlamsal yapı üzerinden açıklayabilirler mi? Quine bunun mümkün olmadığını söyler. Bunun nedeni, sözlükbiliminin ampirik bir alan olmasıdır. Bir sözlükbilimci kelimelerin anlamlarını saha araştırması sonucu elde etmektedir. Dolayısıyla, sözlükbilimcinin aktardıkları olgusaldır.

Sözlükbilimcinin, saha çalışması sonucunda, bu iki kelimenin eş anlamlı olarak kullanıldığına dair bir veri elde ettiğini düşünelim. Eş anlamlılığı temellendirmek için, sözlükbilimci yerine, doğrudan bu verinin kendisi, yani dil kullanıcıları, referans alınabilir mi? Bu da mümkün değildir; çünkü bu durumda eş anlamlılık, döngüsel bir şekilde, eş anlamlılıkla temellendirilmiş olmaktadır (Quine W. , 1951, s. 24-26).

Herhangi iki ifadenin bütün cümlelerde, o cümlenin doğruluk değerini koruyacak şekilde, birbirleriyle yer değiştirebilme durumunu ele alalım. Böyle bir özellik, eş anlamlılığı tanımlamak için yeterli midir? Mesela, “bekar” kelimesi ile “evlenmemiş” kelimelerinin eş anlamlılığını bu kelimelerin herhangi bir cümlede, cümlenin doğruluk değerini değiştirmeden, birbirlerinin yerlerine geçebilmesi olarak görebilir miyiz? “Türkiye’de bekar insanların sayısı artıyor” ifadesinde “bekar” kelimesinin yerine “evlenmemiş” kelimesini yazdığımızda elde ettiğimiz cümlenin doğruluk değeri önceki cümleinkine aynıdır.

Akla ilk anda şöyle bir karşı örnek gelebilir. “‘Bekar’ kelimesi 5 harften oluşmaktadır” ifadesinde bu işlemi uyguladığımızda, “‘evlenmemiş’ kelimesi 5 harften oluşmaktadır” cümlesini elde etmekteyiz. Dolayısıyla, cümlenin doğruluk değeri korunmamaktadır

(Quine W. , 1951, s. 27). Kelimelerin yer değiştirme durumlarında önemsiz bir kısıtlama yaparak bu tür durumların ortaya çıkmasını engelleyebiliriz.

Bu kısıtlamaya uyduğumuz sürece, eş anlamlı olan “bekar” ve “evlenmemiş” kelimeleri herhangi bir cümle içerisinde, cümlenin doğruluk değerinde bir değişiklik olmadan, birbirlerinin yerine geçebilmektedir. “*Kesinlikle*, bekar insanlar bekardır” ifadesini ele alalım. Bu, doğruluğu açık olan bir cümledir. Bu cümledeki “bekar” kelimesi, eş anlamlısı olan “evlenmemiş” ifadesi ile yer değiştirildiğinde cümle doğruluk değerini korumaktadır: “*Kesinlikle*, evlenmemiş insanlar bekardır.”

Fakat burada yeni bir sorun karşımıza çıkmaktadır. Elde ettiğimiz cümle “evlenmemiş insanlar bekardır” ifadesinin her durumda doğru olduğunu bildirmektedir. Daha doğrusu “evlenmemiş insanlar bekardır” ifadesinin dışarıdaki olgulardan bağımsız olarak doğru olduğunu, yani analitik bir önerme olduğunu, söylemektedir. Sonuç olarak, “kesinlikle evlenmemiş insanlar bekardır” ifadesinin doğruluğu “evlenmemiş insanlar bekardır” ifadesinin analitik olmasına dayanmaktadır. Yani, eş anlamlılık analitiklik üzerinden tanımlanmaktadır. Ancak, buradaki amacımız analitikliği tanımlamak olduğu için bu seçenek de kabul edilemez.

Bir diğer seçenek, yer değiştirme işleminin yapılacağı ifadeleri içerisinde “kesinlik”, “imkanlılık” vs. gibi içlemsel operatörler bulundurmayan cümlelerle, diğer bir deyişle, kaplamsal cümlelerle sınırlandırmaktır. Ancak, bu durumda, eş anlamlı olmayan kelimelerin de bu kriteri sağladığını görmekteyiz. Örnek olarak, “böbreği olan canlılar” ve “kalbi olan canlılar” gibi eş anlamlı olmayan ifadeler de bu kriteri sağlamaktadırlar. Zira, bu iki ifade, içerisinde içlemsel operatör bulunmayan bütün cümlelerde, cümlenin doğruluk değerini koruyarak, birbirlerinin yerine geçebilmektedirler.

Özetle, yer değiştirme işlemi, içlemsel cümleleri kapsadığı durumlarda, eş anlamlılık temsil edilmiş olur. Ancak, buradaki içlemsellik analitikliği varsaydığı için, tanım döngüsel olmaktadır. Diğer taraftan, yer değiştirme işlemi, kaplamsallıkla sınırlandırıldığında, eş anlamlı olmayan kelimeler de kriteri sağlamaktadır.

Analitik sentetik ayrımının yapılamamasının nedeni olarak doğal dillerin esnek, belirsiz yapısını görebilir miyiz? Quine ayrımın, sadece doğal dillerde değil, yapay dillerde de yapılamayacağını iddia etmektedir. Yapay bir *L* dili için analitikliği belirli anlambilimsel kurallara indirgediğimizi düşünelim. *L* dilinin bazı kurallarını analitikliğin kuralları olarak tanımlamamız gerekecektir. Ancak, bu durum analitikliğin genel olarak ne olduğunu bildiğimiz anlamına gelmektedir. Fakat, yukarıda da görüldüğü üzere analitikliğin ne olduğunu henüz tanımlayamadık. Alternatif olarak *L-dili-için-analitikklik* olarak adlandırabileceğimiz genel anlamda analitiklik kavramından bağımsız özel bir kavram ortaya atabiliriz. Ancak, bu seçenek bizim sorumuza bir cevap değildir, çünkü *L-dili-için-analitikklik* ile genel anlamda analitiklik kavramı arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır (Quine W. , 1951, s. 31-34).

Sonuç olarak, Quine, analitik sentetik ayrımının temelsiz olduğunu iddia etmektedir. Bu ayrımı deneyselciğin bir diğer dogması olarak gördüğü indirgemecilikle

ilişkilendirmektedir. İndirgemecilik, kuramların doğrudan test edilebilen önermelere indirgenebileceğini iddia etmektedir. Bu görüşe göre, kuramlar doğrudan, tek başlarına test edilebilen önermelerden oluşan mantıksal yapılardır. Quine, analitik sentetik ayrımı üzerine kurulu olan indirgemeciliğin yerine, inançlarımızın bir bütün olarak ele alındığı bir model öne sürmektedir. Bu modelde, deneyimlerimiz inanç sistemimizi bir bütün olarak etkilemektedir. Mantıksal kurallara, sayı sistemlerine, fizik, tarih, coğrafya bilimlerinin bulgularına ya da etrafımızda bulunan nesnelere dair inançlarımız, bütünsel bir şekilde belirlenmektedir (Quine W. , 1951, s. 39-43).

3. Analitik Sentetik Ayrımı ve Çevre-Merkez Modeli Arasındaki İlişki

Quine'ın bütünsel modeli çevre-merkez eksensidir. Çevredeki inançlar olgularla doğrudan temas halindeyken, merkezdekilerde bu ilişki dolaylıdır. Merkezdeki inançlar sistemin geri kalanı üzerinden dış dünya ile etkileşim halindedirler (Quine W. , 1951, s. 39-40). Analitik sentetik ayrımında da benzer bir durum görülmektedir. Sentetik ifadeler olgularla doğrudan temas halindeyken, analitik ifadeler olgularla sadece büyük kuramların parçası olarak temas etmektedirler. Dolayısıyla, görünürde Quine'ın çevre-merkez modeli analitik sentetik ayrımını başka bir şekilde yeniden oluşturmaktadır. Bir taraftan analitik sentetik ayrımını reddederken, diğer taraftan çevre-merkez eksensel bütünsel bir modeli savunmak sorunlu görünmektedir.

Sher bu itiraza gelebilecek yanıtları şöyle sıralar. Birincisi, Quine'ın modelinde merkez ve çevre arasında keskin sınırlar bulunmamaktadır. Merkezdeki inançlardan çevredeki inançlara pürüzsüzce geçilmektedir.

Ancak Sher'in de ifade ettiği gibi Carnap'ın modelinde de analitik ve sentetik önermeler arasında sert bir geçiş, keskin sınırlar bulunmamaktadır (Sher, 1999, s. 494-496). Ayrıca analitik sentetik ayrımının kendi içerisinde geliştirilemeyeceğine dair katı bir kural yoktur. Mesela, önermelere analitiklik ve sentetiklik derecesi verilerek çevre-merkez modeli ile analitik sentetik ayrımı arasındaki benzerlik arttırılabilir.

İkinci yanıt ise Quine'ın sisteminde merkezdeki inançlar dahil bütün inançların revizyona açık olmasıdır. En merkezde bulunan inançlar da diğerleri gibi değiştirilebilmektedir. Mesela, konu kuantum olduğunda bir mantık yasası olan üçüncü halin imkansızlığına dair inançlarımız değişebilmektedir.

Ancak bu durum da Quine'ın bütünsel modeli ve mantıkçı pozitivistlerin indirgemeci modeli arasında bir fark oluşturmamaktadır. Carnap analitik önermeler de dahil olmak üzere bütün inançların yenilenebileceği, değiştirilebileceği konusunda Quine'dan farklı düşünmemektedir (Carnap, 1963, s. 921) (Sher, 1999, s. 496-498). Mesela, uzayı üç boyutlu olarak tanımlamak, Carnap'a göre bizim seçimimizdir. Bir anlamda, bu tanım bize dilsel bir şema sağlamaktadır. Ancak, Carnap, bu şemanın deneyimlerimizle örtüşmediği durumlarda, uzayın dört boyutlu tanımını vererek, yeni bir seçim yapabileceğimizi söyler (Carnap, 1950, s. 29).

Dolayısıyla, ya analitik sentetik ayrımını tekrar savunmak gerekecektir, ya da Quine'in bütünsel modelinden çevre-merkez ayrımını kaldırmak gerekecektir. Birinci seçenek Quine'in felsefesi içerisinde mümkün değildir. Zira, Quineci felsefe analitik sentetik ayrımı üzerine kuruludur. Sher ikinci seçeneğe de mesafeli yaklaşmaktadır. Sher'e göre çevre-merkez ayrımını ortadan kaldıran bütünsel bir ağda inançlar tamamen merkezde kalacağı için, model idealizme yaklaşma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Sher, Quine'in bütünsel modelini gerçeklikle ilişkilendiren tek aracın inanç ağının çevre-merkez eksenli yapısı olduğunu iddia etmektedir. Çevre-merkez modelini analitik sentetik ayrımının reddiyle uzlaştırmak için modelde bazı değişiklikler yapılması gerektiğini savunmaktadır. Çevre-merkez modeli, Sher'e göre, dinamik, bağlamsal bir hal almalıdır. İnançlar ağ içerisinde sabit bir yerde konumlanmamalıdır. Bağlam değiştiğinde, inançların konumları da değişebilmelidir. Statik çevre-merkez modelini bir insan beyine benzetirsek, dinamik model de nöronların ortam şartlarına göre sürekli konum değiştirdiği özel bir beyin gibi görülebilir.

Özet olarak Sher'in çevre-merkez modelini savunmasının arkasındaki temel neden Quine'in bütünsel modelini idealizmden uzak tutma isteğidir. Bu yazının devamında, bir inanç ağının dış dünya ile bağlantısının, içlerinde çevre-merkez modelinin de bulunduğu, farklı modelleri sunulacaktır. Bu modeller arasından, çevre-merkez eksenli olmayan bir modelin Quine'in felsefesiyle daha uyumlu olacağı iddia edilecektir.

4. Çevre-Merkez Eksenli Olmayan Bütünsel Bir İnanç Ağı

Quine'in inanç ağı modelini, inanç ağının çevreyle etkileşimi açısından dört farklı şekilde düşünebiliriz. Her bir model farklı bir felsefi ekole denk gelmektedir. Bu dört modelden sonuncusunun Quine'in sistemi için daha uygun olacağını iddia edeceğiz.

İlk modelde, her bir inanç doğrudan çevreyle etkileşim halinde bulunmaktadır. Her bir önermenin doğruluğu sadece dışardaki olgular tarafından belirlenmektedir. Diğer bir deyişle her bir önerme sentetiktir.

Bu model, inanç ağının bir yapısı olmadığı izlenimini oluşturmaktadır. Tesadüfen bir araya gelmiş inançlar bütünü gibi görünmektedir. Yine de bu ağın şöyle bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Her bir inanç çevrenin farklı bir bölümüyle etkileşim içerisindedir. Daha doğrusu inançlar arasında görev dağılımı bulunmaktadır. Farklı deneyimler farklı inançları doğrudan etkilemektedirler. Bu yaklaşımı metafizik gerçekçiliğin özel bir türü olarak görebiliriz. Her bir inancın gerçeklikle ilişkisi diğer inançların gerçeklikle ilişkilerinden izole edildiği için oldukça radikal bir yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz.

Ancak, böyle bir seçeneği Quine'in felsefesine yerleştirmek mümkün görünmemektedir. Birincisi, bu durumda analitik sentetik ayrımına karşı çıkmak yerine, bütün önermelerin sentetik olduğunu ifade etmesi gerekirdi. İkincisi, bu modelde mantıksal, matematiksel ifadeler de çevrenin belli bir bölümüyle doğrudan etkileşime geçmektedir. Quine'in matematik ve mantık felsefelerinde bu derecede radikal bir iddiayı destekleyen bir dayanak bulunmamaktadır.

İkinci modelde ise inanç ağının bazı bölümleri çevre ile etkileşim içerisindeyken diğer bölümleri daha merkezde yer almaktadır. Bu, literatürde Quine ile özdeşleştirilen, çevre-merkez modelidir. Mantıksal, matematiksel inançlar ağın merkezinde bulunurken, çevrede ise daha olgusal inançlar bulunmaktadır. Ancak, yukarıda bahsedildiği gibi çevre-merkez modeli analitik sentetik ayrımına benzer bir ayrım yarattığı için daha bağlamsal, dinamik versiyonunun uygun olacağı düşünülmüştür. Sher'in savunduğu dinamik modelde, normalde merkezde bulunan, mantık bilimine dair bir inanç, bağlama göre, çevrede de konumlanabilmektedir.

Ancak, bu modelde analitik sentetik ayrımının tamamen yok olduğunu söylemek mümkün değildir. Tek tek inançlar arasında olmasa da çevre ve merkez arasındaki konumsal ayrım belirgindir. Çevre dışarıyla etkileşim halindedir. Merkez ise dış dünyayla doğrudan etkileşime kapalıdır. Dolayısıyla, model analitik sentetik ayrımından izler taşımaktadır. Ayrıca analitik sentetik ayrımı da benzer şekilde dinamik bir hale getirilebilir.

Üçüncü modelde ise sistem çevre ile etkileşim içerisinde değildir. İnançlar sadece birbirleri ile etkileşim içerisindeyler. Analogik olarak, bu modeli dışarıyla bağlantısı olmadan kendi içerisinde elektrik konfigürasyonu devamlı değişen bir beyin gibi düşünebiliriz. Kendi içerisindeki elektrik değişimi, beynin farklı zihinsel durumlara geçmesine neden olmaktadır. Bu model, önermelerin doğruluğunu inançlar arası tutarlılıktan ibaret gören tutarlılıkçılığı ya da dış dünyayı yok sayan idealizmi çağrıştırmaktadır. Ağ gerçeklikle hiçbir bağlantısı olmayan inançlardan ibarettir.

Quine'ın felsefesiyle daha uyumlu olacağını düşündüğüm son modelde ise sistem genel olarak dış dünya ile etkileşim içerisinde olmasına rağmen; hiçbir inanç doğrudan dış dünya ile etkileşim içerisinde bulunmamaktadır. Daha doğrusu ağın çevrede bulunan kısmı inançsal olmayan bir yapıdan oluşmaktadır. Bu yapı dışardan gelen etkiyi bir bütün olarak sisteme iletmektedir. Sistem bir bütün olarak iletiyi işledikten sonra ağ içerisinde farklı yerlerde bulunan inançları etkilemektedir. Bu model dış dünya ile doğrudan etkileşime geçen naif gerçekçiliğe, ya da dış dünya ile hiçbir bağlantısı olmayan idealist modele alternatif olabilecek pragmatist bir seçenektir.

Sher, çevre-merkez eksenini kaldırıldığında bütünsel inanç ağının dış dünyayla bağlantısının kesileceğini, dolayısıyla modelin idealizme dönüşeceğini iddia etmektedir. Ancak, bizim öne sürdüğümüz model, çevre-merkez eksenli olmamasına karşın, dış dünya ile etkileşim içerisindeydir. İnançların değişiminde dış dünya belirleyicidir. Ancak buradaki etkileşim, naif gerçekçi bir modelde olduğu gibi, dünyayı doğrudan resmetmek değildir.

Bu açıdan bakıldığında, modelin, temelci epistemolojiye karşı durarak, Quine'ın doğallaştırılmış epistemoloji tezi ile daha uyumlu olduğu görülmektedir. Temelci bir epistemoloji, bazı inançların temel olduğunu, diğer inançların ise birtakım çıkarım yöntemleri yoluyla özyinelemeli bir şekilde elde edildiği varsaymaktadır (Aristotle, 1956) (Descartes, 2008) (Russell, 1910) (Chisholm, 1989). Diğer taraftan, Quine ise öne sürdüğü epistemolojiyi şöyle ifade etmektedir:

Epistemoloji ya da ona benzer bir şey, psikolojinin, dolayısıyla doğa biliminin bir bölümü olarak yerini almaktadır. Doğal bir fenomeni, yani fiziksel bir insan öznesini inceler. Bu insan deneğe, deneysel olarak kontrol edilen belirli bir girdi – örneğin, çeşitli frekanslarda belirli ışınlama örüntüleri – verilir ve zaman dolunca denek, üç boyutlu dış dünyanın ve onun tarihinin bir tanımını çıktı olarak verir. Yetersiz girdi ile güçlü çıktı arasındaki ilişki, epistemolojiye her zaman yol açmış olan aynı nedenle, yani kanıt ile kuramın nasıl ilişkilendirildiğini ve bir doğa kuramının mevcut kanıtı nasıl aştığını görebilme amacıyla, bizi üzerinde çalışmaya iten bir ilişkidir (Quine W. , 1969, s. 82-83).

Quine'in epistemolojisiyle uyumlu bir şekilde, modelde belirtilen ağın, inançsal olmayan kısmını nöral durumlarımızla örneklendirebiliriz. Duyusal verinin nöronlarımızda yaptığı etki, inanç ağımızın bir bütün olarak yenilenmesine neden olmaktadır. Örnek olarak, karşımda kırmızı bir masa bulunduğunu düşünelim. Böyle bir durumda, Kartezyen epistemoloji, karşımda bulunan kırmızı masaya dair inancım üzerinden belirli çıkarımlar yaparak başka inançlarımı temellendirecektir. Quine'in epistemolojisinde ise dışarıdan gelen veri, nöral durumlar gibi inançsal olmayan bir bölümden geçerek belirli inançların oluşmasına, güçlenmesine neden olmaktadır. İnançsal olmayan ve inançsal olan bölümler arasındaki etkileşimin nasıl gerçekleştiği ise deneysel bir çalışmanın konusudur. Kim Jaegwon bu durumu klasik epistemolojinin yok olarak, yerini deneysel bir yaklaşıma bırakması olarak ifade etmektedir (Jaegwon, 1988, s. 391).

Ayrıca Sher'in savunduğu dinamik çevre-merkez modelinin analitik sentetik ayrımından tam olarak uzaklaşmamış olduğunu görmekteyiz. Diğer taraftan, bizim modelimizde ise bu ayrımın hiçbir şekilde yeri yoktur. Ağda analitik sentetik ayrımına karşılık gelecek hatta çağrıştıracak herhangi bir yapı, konumlanma mevcut değildir.

Son olarak Quine'in daha fazla pragmatizm tezinin, dinamik bir çevre-merkez inanç ağından ziyade, burada ortaya attığımız model ile daha uyumlu olacağını söyleyebiliriz. Dinamik çevre-merkez modelinde, seçilen bir bağlamda ağın çevresinde bulunan bir inanç dünya ile doğrudan etkileşim içerisindedir. Ancak, aşağıdaki alıntılar, çevre-merkez eksenli modelin bu iddiası ile uyumlu görünmemektedir. Bu alıntılarda, Quine dış dünyanın nesnelere bizim kuramlarımızın, inanç ağlarımızın varsayımı olduğunu ifade etmektedir. Dışarda gördüğümüz bir kedinin var olduğuna dair inancımız, tek bir inancımızın dünyayla etkileşimi, onu resmetmesi demek değildir. Dış dünyanın nesnelere olan inancımız bir bütün olarak inanç ağımızın dünyayla etkileşiminin bir sonucudur.

Varlığını kabul ettiğimiz her şey, kuram inşa etme sürecinin betimlemesi açısından bir varsayım; inşa edilmekte olan kuram açısından gerçekliktir. (Quine W. , 1960, s. 22).

Bırakın sınıf ya da sayı kavramını, kedi kavramı bile kültüre ve doğuştan gelen eğilimlere dayanan bir insan ürünüdür. Soyut ya da somut olsun, herhangi bir nesne fikri insan katkısıdır. Sinirsel girdinin şekilsiz kargaşasını organize eden kalıtsal aygıtımızın bir özelliğidir (Quine W. , 1992, s. 6).

Carnap, Lewis ve diğerleri, dil biçimleri ve bilimsel çerçeve seçimi konusunda pragmatik bir tavır almaktadırlar. Ancak onların pragmatizmi analitik ve sentetik arasındaki hayali sınırdan kalmaktadır. Böyle bir sınırı reddederek, daha kapsamlı bir pragmatizmi savunuyorum. Her insan bilimsel bir mirasa sahiptir. Ek olarak sürekli duyuşsal uyarı yağmuruna maruz bırakılmaktadır. Aldığı bilimsel mirası devam eden duyuşsal telkinlere uyacak şekilde eğip bükmesine, şekillendirmesine rehberlik eden düşünceler, rasyonel, olduklarında pragmatiktirler (Quine W. , 1951, s. 43).

5. Sonuç

Özetle, mantıkçı pozitivistlerin de Quine'ın da ortak amacı inançlarımızla dünya arasındaki ilişkiyi açıklamaktır. Mantıkçı pozitivistler, inançlarımızı olgusal olanlar ve seçtiğimiz dile dair olanlar diye ikiye ayırmaktadır. Sayı sistemleri, fizikalist bir dil, vs. bizim dünya üzerine konuşabilmek için seçtiğimiz dillerdir. Seçtiğimiz dillerle ilgili olan önermeleri analitik olarak sınıflandırmaktadırlar. Diğer taraftan, bu diller aracılığı ile olguları, dış dünyayı ifade etmekteyiz. Olgulara dair inançlarımız, önermelerimiz ise sentetik olarak sınıflandırılmaktadır.

Quine bu ayrımın temelsiz olduğunu iddia ederek, inançlarımızın dilsel/olgusal diye sınıflandırılmadığı bütünsel bir model geliştirmiştir. Ancak, Quine'ın modelinde analitik sentetik ayrımını çağrıştıran başka bir ayrım bulunmaktadır: çevre-merkez ayrımı. İnançların bir kısmı olgularla doğrudan temas halindeyken diğerleri ağır görece kapalı bir noktada yer almaktadırlar. Sher, Quine'ın modelinden analitik sentetik ayrımını tamamen çıkarmanın yolunun modeli dinamik bir hale getirmek olduğunu iddia etmektedir. Dinamik modelde önermeler bağlama göre ağır farklı noktalarında konumlanmaktadır.

Çalışmamızda, çevre-merkez eksenli olmayan alternatif bir model önerilmektedir. Diğer bir ifadeyle, önerdiğimiz modelde ağır bulunan inançların arasında, dış dünyayla etkileşimleri açısından, bir fark bulunmamaktadır. Sonuç olarak, modelimiz iki açıdan çevre-merkez eksenli modelden daha avantajlıdır. Birincisi, Quine'ın karşı çıktığı analitik sentetik ayrımının hiçbir şekilde izlerini taşımamaktadır. İkincisi, Quine'ın pragmatizmiyle daha uyumludur.

KAYNAKÇA

Aristotle. (1956). *Posterior Analytics*. (J. Barnes, Çev.) Oxford: Oxford University Press.

Carnap, R. (1947). *Meaning and Necessity A Study in Semantics and Modal Logic*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.

Carnap, R. (1950). Empiricism, Semantics, and Ontology. *Revue Internationale de Philosophie*, 20--40.

- Carnap, R. (1963). Replies and Systematic Expositions. R. Carnap, & P. A. Schilpp içinde, *The Philosophy of Rudolf Carnap* (s. 859--1016). La Salle, Illinois: Open Court.
- Chisholm, R. (1989). *Theory of Knowledge* (3. b.). Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Descartes, R. (2008). Second Meditation. R. Descartes içinde, *Meditations on First Philosophy With Selections from the Objections and Replies* (s. 17-25). Oxford: Oxford University Press.
- Dummett, M. (1974). The Significance of Quine's Indeterminacy Thesis. *Synthese*, 351--397.
- Jaegwon, K. (1988). Naturalized Epistemology. *Philosophical Perspectives*, s. 381-405.
- Quine, W. (1951). Two Dogmas of Empiricism. *Philosophical Review*, 20--43.
- Quine, W. (1960). *Word and object*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Quine, W. (1969). Epistemology Naturalized. W. Quine içinde, *Ontological Relativity and Other Essays* (s. 69-90). New York: Columbia University Press.
- Quine, W. (1992). Structure and Nature. *Journal of Philosophy*, 5--9.
- Russell, B. (1910). Knowledge by Acquaintance and Knowledge by Description. *Proceedings of the Aristotelian Society*, s. 108-128.
- Sher, G. (1999). Is There a Place for Philosophy in Quine's Theory? *Journal of Philosophy*, 491--524.